

1 ÚVOD

Osobnostní a komunikační dovednosti jsou nepochybně významnou složkou vzdělanostního portfolia žáka, neboť právě tyto sociálně založené dovednosti jsou klíčové pro přípravu mladých lidí na jejich budoucí roli v rodině, práci i komunitě. Z tohoto důvodu je sociálním dovednostem žáků věnována vysoká pozornost v odborné i praktické rovině,¹ přičemž předmětem diskuse jsou mimo jiné následující témata:²

- První téma je spojeno s komunikací školy a rodiny s tím, že zdůrazňována je výhoda koordinovaných interencí. Vedle toho je zdůrazňována zásadní role školy v případě žáků ze složitějšího rodinného prostředí.
- Druhé téma vyzvedává výhody komplexního přístupu škol k rozvoji sociálních dovedností, a to se zaměřením na všechny žáky. Tomuto přístupu je dáвана přednost před izolovaným přístupem zaměřeným jen na vybrané skupiny žáků s nižší úrovní sociálních dovedností. Zároveň je preferován rozvoj sociálních dovedností na bázi sociálních interakcí (aktivní učení), nikoli prostřednictvím tradiční kognitivně orientované výuky o sociálních dovednostech.
- Třetí téma se týká často uváděného argumentu učitelů, že ve výuce nemají dostatek času věnovat se rozvoji sociálních dovedností žáků, neboť takto orientovaná výuka zabírá čas, který by bylo možné využít pro jiné činnosti (orientované na kognitivní cíle) ve výuce. Oponenti této úvahy naopak zdůrazňují potřebu rozvíjet kompetence učitelů tak, aby byli schopni implementovat rozvoj sociálních dovedností žáků do své obvyklé výuky (mezipředmětový charakter sociálních dovedností).
- Čtvrté téma se věnuje otázce empirických způsobů hodnocení sociálních dovedností žáků s tím, že častý argument poukazuje na vyšší obtížnost měření jejich úrovně ve srovnání s hodnocením znalostí žáka. Výzkum v této oblasti však zároveň nabízí řadu nových, progresivních přístupů, jak hodnotit sociální dovednosti žáků, přičemž tyto přístupy typicky integrují dílčí subdimenze konceptu a zároveň poskytují podporu komplexním přístupům škol.

Odborná literatura jednoznačně deklaruje obecnou shodu na přínosnosti rozvoje sociálních dovedností žáků s tím, že klíčovou otázkou není proč, ale jak sociální dovednosti žáků rozvíjet.³ Uvedené skutečnosti celkově opodstatňují zájem o sledování a hodnocení rozvoje sociálních, a tedy i osobnostních a komunikačních dovedností žáků, přičemž Česká školní inspekce (dále i „ČŠI“) tuto skutečnost reflektuje a v tematických šetřeních věnuje tomuto tématu dostatečnou pozornost.

1.1 Osobnostní a komunikační dovednosti žáků – předmět zájmu

Osobnostní a komunikační dovednosti žáků jsou v této tematické zprávě zasazeny do kontextu metodického rámce tzv. sociální gramotnosti, kterou ČŠI chápe jako funkční gramotnost, tj. ve smyslu sociálních znalostí a především sociálních dovedností žáka, přičemž důraz je kladen na využití těchto znalostí při řešení konkrétních životních situací.⁴ Sociální gramotnost má ze své podstaty mezipředmětový charakter, a proto by měla být rozvíjena v širokém spektru vzdělávacích oblastí a vzdělávacích oborů (dále pro zjednodušení používán všeobecně přijímaný pojem „předmět“). S ohledem na jednodušší vyjádření je v dalším textu preferenčně využíván právě pojem sociální gramotnost.

1.2 Cíl šetření a zdroje informací

Cílem této tematické zprávy je představení hlavních zjištění inspekčního šetření, které bylo realizováno ve školním roce 2019/2020 na středních školách a jehož cílem bylo zhodnotit jednak podmínky a průběh vzdělávání se vztahem k rozvoji sociální gramotnosti žáků, jednak úroveň sociální gramotnosti žáků 3. ročníku středních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií (dále i zkráceně „žáci 3. ročníku střední školy“), přičemž důraz je v šetření položen na žáky maturitních oborů vzdělání. S využitím získaných poznatků jsou následně formulována doporučení na úrovni školy i vzdělávacího systému.

¹ Pro přehled literatury v oblasti sociálních dovedností žáků viz např. SEEBER, S., WITTMANN, E. (2017). Social competence research: a review. In *Competence-based Vocational and Professional Education, Technical and Vocational Education and Training: Issues, Concerns and Prospects*. Berlin: Springer, 1029–1050.

² HUITT, W., DAWSON, C. (2011). Social development: Why it is important and how to impact it. In *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University, 1–28.

³ Dtto.

⁴ V tomto kontextu je potřeba vnímat používání pojmu sociální gramotnost v této tematické zprávě.